

שעור מורה מוריני הרב יהודה גנס שליט"א שבת ויגש תשע"ו:

בדיני חובת כיסוי הראש לאשה

- א. כתב הרמב"ם¹ "לא תלכנה בנות ישראל פרועות ראש בשוק אחד פנויה ואחד אשת איש", ובשו"ע² הביא את דבריו להלכה.
- ב. ובחלקת מחוקק שם³ תמה על כל ממה שמצינו במשנה (ריש פרק שני דכתובות) שבתולה יוצאת לחופתה כשראשה פרוע, הרי שכל זמן שלא נישאת האשה אינה חייבת בכיסוי ראשה.
- ג. עוד הקשו האחרונים מדברי השו"ע באורח חיים [סימן ע"ה] שכתב שם שבתולות דרכן לילך פרועות הראש [שלכן מותר לקרוא קריאת שמע ולומר דברים שבקדושה כנגד שערן].
- ד. ולכאורה⁴ יש מקום ליישב את הקושיות הנ"ל⁵, דבכתובות הלא מיירי שיוצאת בהינומא [והוא צעיף על ראשה כדפירש"י שם], אלא ששערה על כתיפה, וי"ל א"כ דזהו האופן בו מותרת הבתולה לצאת בו, אבל לצאת לשוק בגילוי הראש ממש שמא אסור אף לבתולה⁶, ובשו"ע באו"ח שמא מיירי בבית ובחצר, אבל לשוק אה"נ שאף בתולה פנויה חייבת לצאת בכיסוי ראשה⁷.
- ה. ובמגן אברהם⁸ כתב בישוב דברי הרמב"ם והשו"ע, שכוונת הרמב"ם והשו"ע הוא שאף הפנויות אסורות ללכת בשוק כשקליעת שער ראשם סתור, אלא חייבות ששערם יהיה אסוף ולא מפוזר. [וכתב שאינו מן התורה אלא חובה משום מידת הצניעות].
- ו. ודברי המג"א צ"ע לכאורה, דהלא אשת איש חייבת לכסות את שערה לגמרי, ולא רק שלא ללכת בשיער בלתי אסוף, ואיך כתב א"כ הרמב"ם לא תלכנה וכו' ואחד אשת איש, וצ"ע.

¹ איסורי ביאה פכ"א.

² אבן העזר כ"א ב'.

³ ס"ק ב'.

⁴ שוב ראיתי באוצר הפוסקים באבן העזר שם, שאכן כך כתבו כמה מפוסקי ספרד, ואכן כך היה המנהג בכמה ארצות.

⁵ וכך משמע מדברי הב"ח שפירש את דברי הרמב"ם כפשוטם שכל אשה חייבת לכסות ראשה ביציאתה לשוק.

⁶ אולם בשיטה מקובצת [ריש פרק שני דכתובות] הביא בשם הגאונים שהוכיחו משם שרק אשת איש חייבת לכסות ראשה. [ושמא הדבר תלוי בנידון מה היא ההינומא שהיתה יוצאת בה, שרש"י פירש שהוא צעיף, אולם הר"ח פירש שהיא חופה שהיתה יוצאת בה. [אולם גם לשיטתו יש לדון בזה, גמשמע שהיתה מוסתרת על ידי החופה, שהלא מצינו שהיתה מנמנת שם, ועיין].

⁷ ועיין שו"ת מהר"י הלוי (אחי הט"ז) סימן ט'.

⁸ סימן ע"ה ס"ק ג'.

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

- ז. ואולי ס"ל למג"א כשיטת מהר"ם אלשקר⁹, הסובר שבמקומות שמנהג הנשים לגלות את השיער היוצא מתחת כיסוי ראשם על כתפיהם אין איסור בדבר¹⁰, ובזה יתפרשו דברי הרמב"ם שאף במקומות שהמנהג כך חייב השיער להיות אסוף ולא פתוח.
- ח. ובחלקת מחוקק¹¹ יישב שכוונת הרמב"ם לפנויה בעולה, וכעין זה כתב בבית שמואל¹² דמיירי באלמנה או גרושה ולא בכתולה¹³.
- וקצ"ע לשיטתם מדוע פנויה שנתאלמנה וכדו' חייבת בכיסוי הראש יותר מפנויה שלא נישאת עדין, ויתבארו הדברים להלן בס"ד.
- ט. והנה בשו"ת אגרות משה¹⁴ נשאל בדין אלמנה שאם תכסה ראשה לא תמצא בשום אופן פרנסה, ולא יהיה לה ממה להאכיל את ילדיה, והתיר לה (בשעת הדחק גדולה שכזו) לא לכסות את ראשה בצאתה לעבודה.
- י. והאג"מ שם כתב את התירו פי על כמה יסודות: א] דכיסוי ראש באלמנה אינו מדין תורה אלא מדת יהודית, שהרי קרא ד"ופרע ראש האשה" באשת איש מיירי. ב] דחוסר פרנסה הוי כהוצאת יותר מחומש מנכסיו, שאין מחויב האדם להוציא על קיום מצות עשה. ג] ע"פ מה שיצא לדון אי חובת כיסוי הראש היא מצוה ללכת בכיסוי הראש, או איסור ללכת בגילוי הראש, [ונ"מ להנ"ל דהלא קיי"ל דעל מצות עשה אין צריך להוציא יותר מחומש מנכסיו, ומאידך כדי לא לעבור איסור (אפי' איסור דרבנן) חייב האדם למסור את כל ממונו¹⁵].
- וכתב שם האג"מ [שנחלקו הדיעות בדבר] דהנה בהא דילפי' בגמ'¹⁶ מקרא ד"ופרע ראש האשה" - "מכאן אזהרה לבנות ישראל שלא יצאו בגילוי הראש", פירש"י ב' פירושים: א] דמדעבדינן לסוטה כך לנוולה על פריצותא כך בפני הנואף, ש"מ דהוי פריצות לבת ישראל לצאת כך. ב] שמוכח מהפסוק שכן דרך בנות ישראל לכסות ראשם, (דמדכתיב "ופרע... מוכח שפשיטא שהאשה באה עם כיסוי לראשה). וכתב האג"מ שנראה שב' הפירושים נחלקו בנידון הנ"ל [אם כיסוי הראש הוא מצוה או איסור], דלפי' הראשון דהוי דבר פריצות וכו' מוכח דהוי איסורא, משא"כ לפירוש השני שמוכח דכן דרך בנות ישראל וכו' אין כאן איסור, אלא מצוה ללכת כך, עיי"ש. ולפי"ז כתב שבאלמנה שאין חובת הכיסוי אצלה מדין תורה אלא מדת יהודית וכו"ל, אפשר בשעת הדחק לסמוך על הפירוש הב' ברש"י, ואינה מחויבת להוציא יותר מחומש על כיסוי הראש או להפסיד פרנסתה.
- יא. ולענ"ד דבריו צ"ע, דלכאור' לל"ב ברש"י אין הכרח כלל לאחד הצדדים (דלל"ב מצינו שכן דרך בנות ישראל, ועדין יש לדון אם דרכם משום שמצוה בכך, או משום

⁹ שו"ת מהר"ם אלשקר סימן ל"ה.

¹⁰ ודלא כדעת החתם סופר שהביא המ"ב בסי' ע"ה הסובר שאין כל היתר בדבר. [ועיין שו"ת אג"מ שהכריע כמהר"ם אלשקר ודלא כחת"ס ובמ"ב].

¹¹ אה"ע שם ס"ק ב'.

¹² שם ס"ק ה'.

¹³ ועיין פת"ש שם ס"ק ב' שדן שנחלקו בדין פנויה שזינתה, דלח"מ חייבת בכיסוי הראש ולב"ש פטורה.

¹⁴ אבן העזר חלק א' סימן נ"ז.

¹⁵ וכמבואר בשו"ע יו"ד סי' קנ"ז.

¹⁶ כתובות דף ע"ב.

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

שחוסר כיסוי הראש בשוק הוי פריצות¹⁷), וא"כ אדרבה יש להוכיח מדברי הגמ' בברכות דף כ"ד. שמצינו שם "שער באשה ערוה", שלפי"ז ודאי הוי ענין איסור¹⁸, וצ"ע.

יב. גם במה שייסד האג"מ דבאלמנה חובת כיסוי הראש אינו אלא מדת יהודית ולא מדין תורה, צ"ב שמדברי הב"ח והגר"א¹⁹ דהוכיחו דפנויה חייבת לכסות ראשה מלשון הגמרא²⁰ "אזהרה לבנות ישראל" [ולא אמרו לאשת איש] ושם מדובר בענין האזהרה והאיסור מן התורה, הרי שחובת הכיסוי לאלמנה פנויה הינה מן התורה, וצ"ע.²¹

יג. ואמנם מסברא באמת צ"ע מהיכי תיתי לחלק בדין תורה בין אלמנה לבתולה, (ובשו"ת מהר"י הלוי כתב שדבר זה נלמד ממה שנאמר "ופרע את ראש האשה", ובתולה אינה נקראת בשם "האשה", ועיין בהערה²². [ואולי י"ל דנמסר הדבר לחכמים, והם קבעו שכל שאינה בתולה בעיא צניעות טפי²³, ועדין צ"ע בזה²⁴].

יד. ובמה שייסד האג"מ דחוסר פרנסה דינו כיותר מחומש, קצ"ע דלכאורה היה מקום לומר שדוקא אם מפסיד ממונו שבידו אינו מחויב ביותר מחומש ולא במניעת הריוח. אולם נראה דמוכח כדבריו ממש"כ הרא"ש²⁵ לענין כיבוד אב שחייב האדם לכבד את הוריו, גם אם עיי"ז לא יוכל להתפרנס ויצטרך לחזור על הפתחים, מה שאינו מחויב כן בשאר מצוות, הרי שבשאר המצוות אינו מחויב כך, וכדברי האג"מ.

טו. ועדיין יש לדון לכאור' בדברים ע"פ מה שהביא בפתחי תשובה²⁶ ביו"ד קנ"ז, שי"א שההבדל בין מצות עשה ללאו [שבמצוה אינו מחויב להוציא יותר מחומש ובעבירה חייב למסור כל ממונו] אינו בדוקא בין עשה ללאו, אלא בין קום עשה לשב ואל תעשה, שלפי"ז לכאור' לענין כיסוי הראש שהאשה עושה מעשה ויוצאת כך לשוק, לכו"ע אין היתר אף בצריכה להוציא יותר מחומש, ועיין.

¹⁷ ולא זכיתי להבין את כוונת האג"מ בזה.

¹⁸ ואמנם יש שפרשו שם דמיירי לענין אמירת דברים שבקדושה מול שעה, ולא לענין איסור ראייה, שלפי"ז יש לדחות קצת את הראיה, ועיין.

¹⁹ אבן העזר שם.

²⁰ כתובות שם.

²¹ ואולי ס"ל לאג"מ שהגר"א נקט בדעת הרמב"ם והשו"ע שכל פנויה חייבת לכסות ראשה בשוק, וע"ז שייך לומר שהוא מן התורה, אולם לדין דמחלקי' בין בתולה לאלמנה לא שייך לחלק בזה מן התורה אלא מדרבנן, וצ"ע.

²² וצ"ע דלכאור' בכמה מקומות מצינו להיפך, עיין נדה ל"ב לענין נדה וזבה, ושם יש לחלק ביו"א "אשה ל"האשה".
²³ והנה בפת"ש שם באבן העזר הביא את מחלו' האחרונים לענין בעולה שלא דרך נישואין, ולהנ"ל נראה לכאור' להחמיר בזה, ועיין.

²⁴ והנה לענין ארוסה קודם הנישואין נחלקו האחרונים בדבר, שבשבות יעקב היקל בזה [ואוכח לה מהא דריש פ"ב דכתובות יוצאה וראשה פרוע, ובשו"ת מהר"י הלוי [שם] ובשו"ת רע"א [תנינא סימן ע"ט] החמירו בזה וכן נקט לדינא במשנה ברורה [סימן ע"ה], ואת ראיית השבו"י דחו האחרונים, דהלא שם שעה היה מכוסה, ורק שעה יצא על כתיפה, ובכלה עכ"פ היקלו בזה, עיי"ש.

ולכאור' להנ"ל נראה קצת להקל בזה, ועיין.

²⁵ קידושין פרק א' סימן נ'.

²⁶ ס"ק ד'.